

## Anadolu Din ve İnançları Platformu / Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar / Bölüm 5

Silviyo Ovadya ve Nisya İşman Alovi ile Türk Yahudileri ve Müzesi

**KONULAR:** 500. Yıl Müzesi'nin kuruluşu, tanıtımı, dünden bugüne Türk Yahudileri

***Türkiye Yahudiler hakkında ne kadar bilgimiz var? Musevi inancını ne kadar tanıyoruz? "Kültürel Mirasımızı Sırtlayanlar" sohbetlerimizin bu bölümünde konuştuğum 500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi müdiresi ve küratörü Nisya İşman Alovi ile 500. Yıl Vakfı Başkanı Silvio Ovadya bize müze hakkında bilgiler verecek.***

"Türkiye Yahudilerini daha fazla tanıtmak gerekiyordu."

**Silviyo Ovadya-** Türkiye genelinde Yahudiler her zaman içlerine kapanık olarak bilinmektedirler. Tarihleri, dili, gelenekleri çok az bilinir, Türkiye'de asırlardan beri, belki milattan önce bile, Anadolu'da ve İstanbul'da yaşamış olan Yahudi'nin tarihini daha fazla tanıtmak gerekiyordu. Bu da ancak bir müze sayesinde olabilirdi. 500. Yıl Vakfı o zaman karar verdi. Çok zor şartlar altında ve çok zor bazı şeyleri bir araya getirerek bunu sağladı. O günden beri sürekli olarak gerek ödünç alarak, gerek satın alarak çok geniş bir müze haline getirmeye çalıştık. Basit gibi görünen parçaları bile almaya çalışıp buranın envatini geliştirmeye çalışıyoruz.

**Nisya İşman Alovi-** Müzemiz haftanın 6 günü açık. Cumartesi, Şabad günleri ve bir bayram günü varsa yine o dönemlerde de kapalı olur. Mutlaka web sitesinden yayınlanır. Müzeye geldiğiniz zaman sadece müzeyi değil, Neve Şalom Sinagogu'nu da görme şansınız oluyor. Eğer aşağıda bir ibadet, bir düğün ya da sünnet töreni varsa da müze ziyaretçisi müzenin içerisinden bu ana tanıklık edebiliyor. Rehberler biliyorlar, genelde düğünleri izlemeye geliyorlar. 2015 yılından beri burada hizmet vermeye devam ediyoruz.

**Silviyo Ovadya-** Alt katta Neve Şalom kültür merkezinde sürekli sergiler açıyoruz. Bir buçuk ayda bir değiştirdiğimiz sergiler var. Hazırlıkları devam eden geniş boyutlu bir sergimiz var. Nisya hanım onunla ilgili bilgi versin.

**Nisya İşman Alovi-** Genelde bir 500. yıl algısı var. Biz onu yıkmak istiyoruz. Türk Yahudi tarihi aslında Seferad Yahudileri ile başlıyor. Burada 2600 yıllık bir geçmiş var. Süleyman Mabedi'nin birinci ve ikinci yıkılışından sonra gelen Romanyot Yahudileri var, Mizrahi Yahudileri var. Onların çok geniş kültürleri var. Şu anki amacımız onları unutmamak ve geçmiş parçaları hatırlayabilmek amacıyla arkeolojik alanlarda olan sinagog yapılarını yeniden üç boyutlu hale getirilerek anlatımını yapmak ve göstermek istiyoruz. Çiğdem Ener boyutlandırmaları yapıyor. Kazı şeflerini Harvard Üniversitesi'ne, Princeton Üniversitesi'ne gönderiyoruz. Onlar da feedbacklerini vererek geliştiriyorlar. Burada yeniden yapılandırma devam ediyor. Yani statik olarak durmadı. Bunlardan bir tanesi, açık depo oluşturduk. Böylece depoda olan, arşivde olan birçok parçayı gün yüzüne çıkardık. Hamambaşılık bize bu konuda yardımcı oluyor. Koleksiyon sürekli genişliyor.

**Nükhet Everi-** Biz Türkiye'deki Yahudilerin kaç kişi olduğunu bilmiyoruz. Aşkenazlar, Safaradlar, nasıl gruplar var?

**Silviyo Ovadya-** 10 sene evveline baktığımızda 20 binlerden bahsediyorduk. Ancak bugün bahsedilen rakam 16 bin civarında. Bunun dışında İzmir'de 1000-1200 kişi yaşayan bir topluluk var. Bursa'da 60-70 kişi yaşamakta. Ankara'da, Antakya'da yaşayan çok küçük cemaatler mevcut. İstanbul'dakiler içinde tahmin ediyorum ki 300 kadar Aşkeraz Yahudisi mevcuttur. Her ne kadar aynı cemaatten varsayılmıyorsa bile Karay Yahudileri vardır, ama bugün sayıları çok az, 100 kişi geçtiğini pek zannetmiyorum. İstanbul'da 15 tane aktif sinagog var. Hepsi cumartesi günleri açık. İstanbul dışında Bursa, Antakya ve İzmir'de iki sinagog tam olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

**Nisya İşman Alovi-** Her sene Pesah döneminde, Hamursuz Bayramı döneminde yemekler yapip ritüelleri anlatıyoruz. Hanukka mumlarını hep beraber barış için yakıyoruz.

**Silviyo Ovadya-** Şimdi mesela çok hassas bir konuyu ele alayım. İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilerin Avrupa'da özellikle yardımcı olduğu bir çok büyükelçi veya konsolosluk yetkilileri var. Daha evvel görmediğimiz bazı olaylar meydana gelmiş. Örneğin bir Lyon fahri konsolosu var, müslüman da değil. Fakat bu adam birçok kişinin hayatını kurtarmış. Yad Vashem Üniversitesi bu kişiye bir ödül vermiş. Biz buna düzenimizde yer vermemiştik, fakat ilk fırsatta vermek istiyoruz. İstanbul'da Sefarat Kültürü Araştırma Derneği var, Onun da başkanlığını yapıyorum. Oradaki amaç Judae Espanol dilini ve kültürünü yaşatabilmek. 75-80'li yıllarda artık bu lisanın öldüğünden bahsediliyordu. Bugün, o günkü durumdan çok daha parlak durumda. Özellikle korona döneminde neredeyse haftada 3-4 tane video programı yapıldı. Zoom sayesinde dünyayla da ilişki artarak inanılmaz çalışmalar yapıldı. Geçen hafta İspanyol'ca yazımda "merak etmeyin, ben belki görmeyeceğim ama bu lisan mutlaka 22. yüzyıla da taşınacak" diye yazdım. Son birkaç aylık dönemde 20'li yaşlardaki kişiler yazı yazmaya başladı. Bunu hiç beklemiyorduk. Bunlar gelince ümidimiz artıyor. Tabii ki iletişim lisanında ilk planda değil.

Türk Yahudi toplumu çok dindar bir toplum değil. Ancak gelenekleri ön planda tutuyor. Şimdi bir örnek vermek gerekirse, Şabat yemeği önemli. Şimdi Şabat yemeğinin sadece dini yönümü var, hayır yok. Ailenin bir araya geldiği bir sabah. Şimdi yaz aylarında adalarda çok sayıda Yahudi ailenin yaşadığını görüyorsunuz. Belirli bir yaşa gelmiş çocukları artık onlarda değilse bile, cuma akşamı gidip aileleri ile yemek yedikten sonra, ertesi sabah veya akşam dönüyorlar. Yani bu şabat geleneği sürdürmek maksadıyla yapıyorlar.

**Nisya İşman Alovi-** Her sene 35 ülkeyle aynı anda Yahudi Kültürü Avrupa Günü'nü kutluyoruz. Geçen sene 2300 kişiyi ağırladık. O gün yemek atölyeleri yapılıyor, Türkiye'ye ilişkin bilgiler aktarılıyor, müzik olsun, sefarat müziği olsun çok çeşitli konularda bilgi paylaşımı yapılıyor. Ayrıca müzemiz kapsamında Galata-Yahudi turları da yapılmaktadır. En düzenli yapan Moiz Gabay arkadaşımız var. Bunun dışında Balat turları da yapıyor.

**Nükhet Everi-** Yahudi toplumunun çok büyük kültür mirası var. Müze zaten bunu aktarıyor, daha başka neler yapılabilir, neler yapmayı planlıyorsunuz?

**Nisya İşman Alovi-** Artık yaşanmayan Yahudi semtleriyle ilgili bir proje üzerine çalışıyoruz. 65 kişiyle sözcü tarih projesi gerçekleştiriyoruz. Sözlü tarih deyince bunun içine Judeo-Espanyol dilinden kelimeler de de giriyor. Yaşanmışlıklar giriyor. Eskiden Balat'ta, Hasköy'de, Ankara'da, Kuledibi'nde yaşam nasıldı? Hayatları nasıldı? Tanıklıkları kaydedip bir belgesel hazırlığı içerisindeyiz. Aynı zamanda bunu bir sergi ve kitap haline getireceğiz. O tanıklıkları almak son derece önemli.

**Silviyo Ovadya-** Edirne, Mersin, Urfa, Gaziantep, Gelibolu, Çanakkale'de şu anda belki birkaç kişi yaşıyor. Davet edip, röportajlar yapıyoruz. Hem bir film oluşturacağız, hem bir albüm yapacağız, hem de bir sergi yapacağız.